АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

УДК 342.9:347.965.42
DOI https://doi.org/10.51989/NUL.2026.4.27

ІНСТИТУТ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кожушко Олена Олегівна,
orcid.org/0000-0001-6939-1466
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правових та інформаційних технологій
Хмельницького інституту соціальних технологій
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

В статті здійснено аналіз проблемних питань в процесі застосування медіації в адміністративному судочинстві. Проаналізовано статистичні дані за 2025 рік щодо завершення розгляду справ шляхом застосування медіації в адміністративному, цивільному та кримінальному судочинстві. Встановлено, що основним способом вирішення правових спорів в Україні й надалі залишається їх судовий розгляд. Окреслено основні відмінності між процедурами врегулювання спору за участі судді та медіації, які мають суттєві процесуальні відмінності. Водночас альтернативні механізми врегулювання конфліктів поки що не набули широкого практичного застосування. Серед основних причин низького рівня або взагалі відсутності застосування медіації в адміністративних справах в судах є нерівність процесуального становища сторін, оскільки одним з учасників завжди виступає суб'єкт владних повноважень, наділений публічно-владними управлінськими функціями. В Україні досі відсутні єдині стандарти професійної підготовки медіаторів, чітко визначені підходи до оцінювання якості їхньої діяльності та дієві механізми юридичної відповідальності. Додатковою проблемою є відсутність єдиного державного реєстру медіаторів, унаслідок чого інформація про фахівців залишається розпорошеною між окремими професійними об'єднаннями, кожне з яких веде власний перелік. Така ситуація ускладнює пошук компетентних медіаторів, знижує рівень відкритості процедури та суспільної довіри до неї, а також ускладнює належну взаємодію між учасниками медіації й органами державної влади. Особливе значення ці питання мають у сфері публічно-правових спорів, де від медіатора вимагаються не лише розвинені навички ведення переговорів, а й високий рівень професійної обізнаності у сфері адміністративного права, адміністративних процедур і засад функціонування публічної служби. Ще одним чинником, який стримує поширення медіації у сфері публічно-правових відносин, є недостатній рівень довіри громадян до органів державної влади. За таких умов учасники спорів значно частіше надають перевагу судовому захисту своїх прав, розглядаючи суд як більш незалежний і надійний механізм вирішення конфліктів із суб'єктами владних повноважень.

Ключові слова: *медіація, адміністративні справи, адміністративне судочинство, медіація в адміністративному судочинстві, медіація в цивільному судочинстві, медіація в кримінальному судочинстві, примирення сторін, альтернативне вирішення публічно-правових спорів, адміністративна процедура.*

Kozhusko Olena. The Institution of Mediation in Administrative Proceedings in Ukraine: Current Realities and Prospects

The article analyzes problematic issues arising in the process of applying mediation in administrative proceedings. Statistical data for 2025 regarding the resolution of cases through mediation in administrative, civil, and criminal proceedings have been analyzed. It has been established that judicial resolution remains the primary method for settling legal disputes

in Ukraine. The main differences between judge-led dispute resolution and mediation are outlined, highlighting significant procedural distinctions. At the same time, alternative conflict resolution mechanisms have not yet gained widespread practical application. One of the primary reasons for the low level–or complete absence–of mediation in administrative court cases is the inequality of the parties' procedural standing, given that one of the participants is always an authority vested with public administrative powers. Ukraine still lacks unified standards for the professional training of mediators, clearly defined approaches to assessing the quality of their work, and effective mechanisms for legal liability. An additional issue is the absence of a unified state register of mediators, resulting in information about professionals being scattered across various professional associations, each of which maintains its own list. This situation complicates the search for competent mediators, reduces the transparency of the procedure and public trust in it, and hinders effective interaction between mediation participants and public authorities. These issues are of particular importance in the realm of public law disputes, where a mediator is required to possess not only advanced negotiation skills but also a high level of professional expertise in administrative law, administrative procedures, and the principles governing the public service. Another factor hindering the spread of mediation in the sphere of public-law relations is the insufficient level of public trust in state authorities. Under these circumstances, disputing parties far more frequently opt for judicial protection of their rights, viewing the courts as a more independent and reliable mechanism for resolving conflicts with public authorities.

Key words: *mediation, administrative cases, administrative proceedings, mediation in administrative proceedings, mediation in civil proceedings, mediation in criminal proceedings, reconciliation of parties, alternative resolution of public law disputes, administrative procedure.*

Перебудова судової системи України в контексті європейської інтеграції передбачає активне впровадження альтернативних механізмів урегулювання спорів як однієї з ключових умов забезпечення права кожної особи на ефективний доступ до правосуддя. Згідно зі ст. 124 Конституції України законодавством може бути встановлено обов'язковий досудовий порядок вирішення спору [1]. Крім того, у п. 64 Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів наголошується, що у справах, де це є доцільним, судді повинні сприяти сторонам у досягненні мирного врегулювання спору [2]. Водночас Рада Європи послідовно формує рекомендації, спрямовані на впровадження альтернативних способів вирішення спорів у сімейних, кримінальних, адміністративних та цивільних правовідносинах [3].

Судова статистика за 2025 рік щодо кількості справ і матеріалів, у яких застосовувалися процедури врегулювання спору за участю судді та медіації, свідчить про недостатній рівень поширення механізмів альтернативного вирішення спорів [3].

Основним способом вирішення правових спорів в Україні й надалі залишається їх судовий розгляд. Водночас альтернативні механізми врегулювання конфліктів поки що не набули широкого практичного застосування. Така ситуація зберігається незважаючи на те, що інститут врегулювання спору за участю судді було законодавчо запроваджено ще у 2017 році, а медіацію – у 2021 році після набрання чинності Законом України «Про медіацію» [4].

Правові засади медіації в Україні визначаються Законом України «Про медіацію», який має рамковий характер і закріплює ключові поняття, принципи та загальні основи організації й проведення медіаційної процедури [5].

У пояснювальній записці до проєкту Закону України «Про медіацію» [6] законодавець обґрунтовував необхідність законодавчого закріплення процедури медіації насамперед євроінтеграційними та міжнародно-правовими зобов'язаннями України. Такий підхід дає підстави вважати, що під час розроблення та ухвалення Закону недостатньо уваги було приділено потенційним проблемним аспектам застосування медіації в адміністративному судочинстві України [7, с. 136].

За своїм змістом до медіації наближеною є процедура врегулювання спору за участю судді, однак вона має низку характерних особливостей. Така процедура є самостійним процесуальним механізмом, що передбачає взаємодію сторін із суддею

для надання роз'яснень, а також оцінки можливих перспектив судового розгляду справи. Її ключовим завданням є досягнення взаємоприйнятного компромісу шляхом взаємних поступок сторін. Водночас чинне законодавство не містить спеціальних вимог щодо професійної підготовки суддів для проведення такої процедури, а також не передбачає можливості її повторного проведення за ініціативою учасників спору. На відміну від врегулювання спору за участю судді, медіація являє собою структуровану процедуру переговорів, що відбувається за участю нейтрального та незалежного медіатора, кандидатуру якого сторони визначають за взаємною згодою. Її кінцевою метою є досягнення консенсусу – взаємоприйнятного рішення, що максимально враховує інтереси обох сторін. Крім того, на відміну від процедури врегулювання спору за участю судді, медіація може проводитися повторно, якщо учасники спору висловлять таке бажання. Отже, принципова різниця між цими механізмами полягає в тому, що врегулювання спору за участю судді є процесуальною процедурою в межах судового розгляду, яка має менш формалізований характер і спрямована на досягнення компромісу, тоді як медіація виступає самостійним, гнучким і чітко структурованим способом альтернативного вирішення спорів, орієнтованим на вироблення взаємовигідного рішення з урахуванням інтересів усіх учасників [4].

Відповідно до даних з Єдиного державного реєстру судових рішень, з понад 520 000 позовів, які надійшли до окружних адміністративних судів, лише у 5 випадків було винесено ухвали про зупинення на підставі п. 4-1 ч. 1 ст. 236 КАСУ [8]. У більшості регіональних окружних судів за весь 2025 рік цей показних дорівнює нулю [9].

Якщо порівнювати із ситуацією в цивільному судочинстві, то за 2025 рік із 771 749 нових цивільних справ, які надійшли на розгляд до судів України, винесено судами на підставі пункту 5-1 частини 1 статті 251 ЦПК України [10] близько 150–200 ухвал про зупинення провадження для проведення медіації на всю країну.

З тих поодиноких ухвал за 2025 рік, де судді зупиняли процес задля медіатора, чітко виділяються три ключові категорії: 1) сімейні спори (понад 60% усіх медіацій), такі як визначення місця проживання дитини, встановлення графіка побачень, поділ спільного майна подружжя. Тут сторони найчастіше готові домовлятися заради інтересів дітей; 2) трудові конфлікти, як от спори про поновлення на роботі чи виплату заборгованості з зарплати, де роботодавець прагне уникнути репутаційних ризиків; 3) дрібні комерційні/сусідські спори, а саме стягнення невеликих боргів за розписками або відшкодування збитків від затоплення квартири [9].

Впровадження медіації в кримінальному процесі України має свою унікальну специфіку. У кримінальному праві класична медіація інтегрована через інститут відновного правосуддя (зустрічі потерпілого та правопорушника) та процедуру укладення угод про примирення.

Наступним чином виглядає статистика та стан застосування цього інструменту в кримінальних справах у 2025–2026 роках: із понад 120 000 нових кримінальних проваджень, які щороку надходить на розгляд до судів першої інстанції (без урахування клопотань слідчих суддів), близько 1 200–1 500 кримінальних справ успішно врегульовуються через офіційні програми відновного правосуддя та медіації (переважно за участю неповнолітніх) [9].

Як бачимо, застосування медіації саме в адміністративному судочинстві так і не набуло широкого застосування. Як зазначалося раніше, це можна пояснити тим, що ще на етапі розроблення та прийняття профільного законодавчого акта не було створено належних правових та організаційних передумов для повноцінного функціонування відповідного інституту.

У науковій літературі вже визначено низку проблемних аспектів і недоліків застосування медіації в адміністративному судочинстві України, які є важливими для дослідження зазначеної проблематики. Зокрема, до основних чинників, що ускладнюють або фактично перешкоджають практичному використанню медіації в адміністративних справах, відносить: 1) недостатній рівень поінформованості учасників публічно-правових спорів щодо сутності медіації, порядку її проведення та правових наслідків для сторін; 2) обмежену кількість кваліфікованих медіаторів, які мають належну підготовку для роботи з адміні-

стративними спорами; 3) низький рівень суспільної довіри до медіації та інших альтернативних способів вирішення спорів; 4) недостатню інституційну підтримку розвитку медіації; 5) неповноту нормативно-правового регулювання функціонування інституту медіації в системі адміністративного судочинства України; 6) відсутність ефективного механізму примусового виконання угод, досягнутих сторонами за результатами проведення медіації [7, с. 137].

На інших суттєвих недоліках застосування медіації акцентують увагу судді. До основних проблем вони відносять: 1) недостатню ефективність окремих медіаційних процедур; 2) наявність конкуренції між різними механізмами альтернативного врегулювання спорів; 3) недосконаліть чинного правового та інституційного забезпечення відповідних моделей; 4) недостатню обізнаність споживачів правничих послуг щодо можливостей медіації; 5) низьку зацікавленість суддів і адвокатів у використанні цього інституту; 6) неоднорідний рівень якості надання медіаційних послуг; 7) недостатню готовність суспільства до широкого застосування медіації як способу вирішення спорів [3].

Окреслені проблеми мають спільні риси, які виникають під час застосування медіації як в цивільному, так і в кримінальному процесах.

Зазначені недоліки здебільшого мають загальний характер і є властивими не лише медіації, а й більшості альтернативних способів вирішення спорів. Переважно вони мають технічну природу та можуть бути усунуті шляхом внесення адресних змін до законодавства або вдосконалення правозастосовної практики. Тому такі проблеми лише опосередковано стосуються сутності й фундаментальних питань реалізації адміністративної медіації в умовах чинного адміністративного процесуального законодавства. Водночас сьогодні законодавче регулювання містить низку неузгодженостей і колізій, які фактично унеможливлюють повноцінне застосування медіації в адміністративному судочинстві України. У результаті це перешкоджає досягненню основної мети зазначеного альтернативного способу вирішення спорів, зокрема тих, що виникають у сфері публічно-правових відносин [7, с. 137].

Медіація в адміністративному судочинстві є одним із найбільш дискусійних напрямів розвитку альтернативного вирішення спорів, що зумовлено специфікою публічно-правових відносин. Суттєвою особливістю таких спорів є нерівність процесуального становища сторін, оскільки одним з учасників завжди виступає суб'єкт владних повноважень, наділений публічно-владними управлінськими функціями [11, с. 80].

Однією з ключових проблем, що негативно позначається на застосуванні адміністративної медіації є її потенційний «конфлікт» з адміністративною процедурою. Зокрема, якщо суб'єкт владних повноважень під час адміністративної процедури послідовно відстоює визначену правову позицію, а після відкриття судового провадження погоджується на врегулювання публічно-правового спору шляхом медіації та досягнення компромісу, це може викликати у громадян сумніви щодо ефективності самої адміністративної процедури як механізму досудового врегулювання спорів. Такий підхід фактично знижує авторитет інституту адміністративної процедури, формуючи уявлення про неї як про суто формальний та малоефективний етап розгляду публічно-правового спору, який сторони вимушені пройти перед зверненням до суду, не маючи реальних очікувань на його остаточне вирішення саме на цій стадії [7, с. 137].

Додатковим чинником, що стримує розвиток медіації в Україні, є так звана «проблема медіаторів», яка проявляється як у недостатній кількості належно підготовлених фахівців, так і у відсутності єдиного офіційного реєстру медіаторів. Незважаючи на законодавче врегулювання інституту медіації, досі не сформовано уніфікованих стандартів професійної підготовки медіаторів, чітких критеріїв оцінювання якості їхньої діяльності та механізмів притягнення до відповідальності [11, с. 81].

З огляду на зазначені недоліки чинної моделі медіації постає необхідність удосконалення підходів до врегулювання публічно-правових спорів та пошуку більш дієвих механізмів їх вирішення. На суспільному рівні розвиток позасудового врегулювання спорів сприяє формуванню культури мирного врегулювання конфліктів, підвищен-

ню інвестиційної привабливості держави та виконанню зобов'язань України, передбачених дорожньою картою європейської інтеграції.

В адміністративному судочинстві запровадження обов'язкової досудової медіації може бути виправданим щодо тих категорій публічно-правових спорів, у яких досягнення згоди між сторонами можливе шляхом переговорів, взаємного врахування інтересів та пошуку компромісного рішення. До таких спорів можуть належати, зокрема, конфлікти, пов'язані з наданням адміністративних послуг, питаннями соціального забезпечення, реалізацією права на доступ до публічної інформації, а також спори між фізичними особами та органами місцевого самоврядування. Йдеться переважно про найбільш поширені категорії адміністративних справ, які створюють значне навантаження на судову систему, хоча водночас не завжди потребують складного правового аналізу чи проведення тривалих судових процедур. Особливістю таких спорів є те, що їхні фактичні обставини зазвичай є зрозумілими та визначеними, а ефективне вирішення часто може бути досягнуте шляхом відкритого діалогу, узгодження позицій сторін і пошуку взаємоприйнятного способу врегулювання конфлікту [12, с. 224].

Розширенню практики застосування альтернативних способів вирішення спорів може сприяти подальше підвищення кваліфікації суддів і працівників апаратів судів, а також поглиблення співпраці у цій сфері з представниками юридичної професії. Водночас доцільно активізувати популяризацію переваг таких механізмів серед учасників правовідносин. Одним із можливих шляхів є законодавче запровадження для окремих категорій спорів обов'язкових інформаційно-ознайомчих зустрічей із медіатором до початку розгляду справи судом по суті, що сприятиме підвищенню обізнаності сторін щодо можливостей медіації та її потенційних переваг [3].

В адміністративному судочинстві доцільним видається застосування моделі судової медіації, у межах якої функції медіатора виконуватиме суддя. Зважаючи на специфіку свого правового статусу та професійної діяльності, суддя апріорі повинен залишатися незалежним, безстороннім і неупередженим, що може підвищити рівень довіри сторін до процедури врегулювання спору. Такий підхід здатний посилити зацікавленість учасників у мирному вирішенні публічно-правового конфлікту. Особливу практичну цінність судова медіація може мати для суб'єктів владних повноважень, які нині нерідко утримуються від застосування медіації через відсутність достатніх гарантій нейтральності медіатора та можливі репутаційні ризики, пов'язані з використанням цього альтернативного способу врегулювання спорів. Разом із тим упровадження моделі судової медіації потребуватиме комплексного вдосконалення Кодексу адміністративного судочинства України, насамперед у частині її узгодження з чинним інститутом врегулювання спору за участю судді.

Ширшому застосуванню медіації в адміністративному судочинстві України може сприяти системне навчання суддів і працівників апаратів судів щодо особливостей альтернативного врегулювання публічно-правових спорів, а також поглиблення співпраці між судами, органами публічної влади, адвокатами та професійною спільнотою медіаторів, на що наголошували неодноразово судді, адвокати [3]. Важливим напрямом, вважаємо, є також формування довіри до адміністративної медіації шляхом роз'яснення її переваг для учасників спору, зокрема можливості швидшого, гнучкішого та менш конфліктного вирішення спорів із суб'єктами владних повноважень.

Одним із перспективних механізмів стимулювання застосування медіації може стати нормативне запровадження для окремих категорій адміністративних справ інформаційно-оціночних зустрічей із медіатором або спеціально підготовленим фахівцем до початку розгляду справи по суті. Такий підхід дозволив би сторонам отримати об'єктивну інформацію про можливості медіації, оцінити перспективи судового спору та визначити доцільність пошуку компромісного рішення щодо конкретного випадку. Особливо актуальним це є для спорів, у яких суб'єкт владних повноважень має певну свободу розсуду, а врегулювання конфлікту шляхом діалогу може забезпечити більш ефективний баланс між публічним інтересом і захистом прав приватної особи.

Під час підготовки статті використано ChatGPT (GPT-5.6 Luna, OpenAI) для перефразування й мовно-стилістичного редагування окремих фрагментів тексту, а також перевірки граматики. До збору, аналізу, інтерпретації первинних наукових даних, а також до формулювання авторських висновків штучний інтелект не залучався. Відповідальність за зміст і достовірність положень статті несе автор.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/sp:max10#Text (дата звернення: 25.07.2026).

2. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки: Рекомендації / Рада Європи. Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text (дата звернення: 25.07.2026).

3. Єдність практики, медіація, воєнні злочини та ШІ: судді Верховного Суду виступили на VIII Судовому форумі ААУ. *Судова влада України. Верховний суд України* : веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1993156/ (дата звернення: 25.07.2026).

4. Про медіацію як альтернативний спосіб врегулювання спорів та врегулювання спору за участю судді Максим Ходаківський. *Advokat Post :* веб-сайт. URL: https://advokatpost.com/pro-mediatsiiu-iak-alternatyvnyj-sposib-vrehuliuvannia-sporiv-ta-vrehuliuvannia-sporu-za-uchastiu-suddi-maksym-khodakivskyj/ (дата звернення: 25.07.2026).

5. Про медіацю : Закон України від 16 лист. 2021 р. № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text (дата звернення: 25.07.2026).

6. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про медіацію» : від 19 травня 2020 р. // Законотворчість / *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення: 25.07.2026).

7. Керімов Т.М., Росомаха З.Р., Георгієвський Ю.В. Медіація в адміністративному судочинстві України: ефективний інструмент чи декларативна формальність? *Юридичний науковий електронний журнал.* № 5/2025. С. 135–139. DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/29.

8. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення: 25.07.2026).

9. Єдиний державний реєстр судових рішень : веб-сайт. URL: https://reyestr.court.gov.ua/ (дата звернення: 25.07.2026).

10. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 бер. 2004 р. № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 25.07.2026).

11. Черевко Н. Інституціоналізація медіації в адміністративних судах України у світлі європейських стандартів. *Адміністративне право і процес.* № 2. 2025. С. 78–89. DOI https://doi.org/10.32782/2227-796X.2025.2.6.

12. Скочиляс-Павлів О. Врегулювання спору за участю судді та медіація як інститути альтернативного вирішення спорів. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки".* № 1 (45). 2025. С. 220–226. DOI https://doi.org/10.23939/law2025.45.220.

Дата першого надходження статті до видання: 06.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)